

UCHWAŁA NR XX/164/20
RADY POWIATU OPOCZYŃSKIEGO

z dnia 28 maja 2020 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami dla powiatu opoczyńskiego na lata 2020 - 2023

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2019 poz. 511, poz. 1571 i poz. 1815) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282) po zasięgnięciu opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. 1. Rada Powiatu Opoczyńskiego przyjmuje Program opieki nad zabytkami dla powiatu opoczyńskiego na lata 2020 - 2023.

2. Program, o którym mowa w ust. 1 stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Opoczyńskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Powiatu Opoczyńskiego

Józef Róg

Załącznik do uchwały Nr XX/164/20

Rady Powiatu Opoczyńskiego

z dnia 28 maja 2020 r.

**POWIATOWY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA POWIATU OPCZYŃSKIEGO
NA LATA 2020 – 2023**

OPRACOWANIE:

Starostwo Powiatowe w Opocznie

Zespół ds. Promocji, Kultury i Sportu

Spis treści

1. Wstęp.
2. Podstawa prawna opracowania Powiatowego programu opieki nad zabytkami.
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
 - 4.2. Relacje Powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.
5. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu.
 - 5.1. Charakterystyka powiatu.
 - 5.2. Zarys historii obszaru powiatu.
 - 5.3. Zabytkowe obiekty reprezentatywne w powiecie opoczyńskim.
 - 5.4. Zasoby środowiska naturalnego.
 - 5.5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa łódzkiego.
 - 5.6. Gminne ewidencje zabytków i Gminne programy opieki nad zabytkami na terenie powiatu.
 - 5.7. Dziedzictwo kultury niematerialnej.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. Analiza szans i zagrożeń.
7. Założenia programowe i kierunki działań.
8. Instrumentarium realizacji Powiatowego programu opieki nad zabytkami.
9. Źródła finansowania Powiatowego programu opieki nad zabytkami.
- 9.1 Dotacje.
- 9.2 Programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 9.3 Środki Europejskie.
10. Podsumowanie.

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Opoczyńskiego na lata 2019-2022” jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych powiatu. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami jako dokument o charakterze strategicznym ma służyć podejmowaniu działań dotyczących inicjowaniu i koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków. Informacje w nim zawarte stanowią podstawę do systematycznej, kilkuletniej realizacji, połączonej z aktualizacją i monitoringiem. Powiatowy program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Zarząd, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Powiatu. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Zarząd Powiatu przedstawia Radzie Powiatu sprawozdanie z wykonania programu. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu. Powiatowy program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach. Powiatowy program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe powiatu. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównym odbiorcą powiatowego programu opieki jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami programu mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy powiatu. Niniejsze opracowanie ma ponadto zachęcać samorządy gminne do podjęcia działań na rzecz założenia i aktualizacji gminnych ewidencji zabytków, a także do przygotowania gminnych programów opieki nad zabytkami oraz zwiększenia troski o stan dziedzictwa kulturowego ziemi opoczyńskiej. Powiatowy program opieki nad zabytkami, między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania Powiatowego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania Powiatowego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami. W omawianej ustawie zdefiniowano zabytki jako nieruchomości lub ruchomości, ich zespoły lub części, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zasadniczo wyróżniane są trzy typy zabytków:

- nieruchome,
- ruchome,
- archeologiczne. Innymi elementami dziedzictwa kulturowego podlegającymi ochronie są:
- historyczne układy urbanistyczne lub ruralistyczne,
- historyczne zespoły budowlane,
- krajobraz kulturowy,
- otoczenie zabytku.

W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art.87. ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Powiatowego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej. Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

Konstytucji RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

1. Ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania:

1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności;

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące w szczególności;

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-

na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez Radę Gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku krajobrazowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust.1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”;

Art. 19: wskazuje, że:

1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony

konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Burmistrz, prezydent miasta, wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”;

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2015 poz. 1445) zostały tu określone zadania publiczne powiatu o charakterze ponadgminnym. Art. 4 ust. 1, punkt 7 nakłada na powiat zadania w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199). Ustawa, określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1409). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. 2013 poz. 627), której przepisy określają m. in. kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 518). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i

ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1118). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia). Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1). Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- 1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie;
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów;
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw;
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych;
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej;
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych;
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów;
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2); Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:
 - 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum;
 - 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom;
 - 3) sprawowania nadzoru nad muzeum;

Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej. Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. 2011 nr 123 poz. 698, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu opoczyńskiego jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu opoczyńskiego zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”. W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”. Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

Zasady *primum non nocere* (z łac. po pierwsze nie szkodzić);

Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);

Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;

Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;

Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;

Zasady odwracalności metod i materiałów;

Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych.

- Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych.

- Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

- Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

- Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników.

- Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2019 – 2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 - 2022 przyjęty został uchwałą nr 82 w dniu 13 sierpnia 2019 r. przez Radę Ministrów. Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.: Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania: 1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym; 2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym; Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania: 1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami; 2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego; Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania: 1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości; 2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 - 2013”

Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 - 2013”, przyjęty przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Jest to dokument, opracowany w celu wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury. Główną przesłanką do sformułowania tego programu jest uznanie zasobów dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Określa on działania na lata 2004 - 2013 wytyczając następujące strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno - finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”. Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo.
2. Konkurencyjna gospodarka.
3. Spójność społeczna i terytorialna. W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego). Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych). Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to: 4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym. 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu. 4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury. Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej. Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.2. Relacje Powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2016 - 2019

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2016 - 2019 (dalej zwany WPOnZ) przyjęty został Uchwałą Nr XXV/319/16 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 21 czerwca 2016 r. Misją WPOnZ jest: „Prowadzenie polityki zarządzania dziedzictwem kulturowym nakierowanej na rewitalizację układów przestrzennych miast i wsi, poprawę stanu obiektów i obszarów zabytkowych i ich społecznych funkcji. Polityka ta będzie oparta o partnerską wielopodmiotową współpracę, kształtowanie świadomości społecznej i promocję różnorodności kulturowej”. WPOnZ jako cel strategiczny i priorytetowy rozwoju regionu łódzkiego wskazuje: „Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej”. Na cel strategiczny składają się następujące 3 cele operacyjne wraz z wyznaczonymi kierunkami działań: „Regionalny system zarządzania dziedzictwem kulturowym”, „Atrakcyjność krajobrazu kulturowego” i „Tożsamość wielokulturowa regionu”. WPOnZ wskazuje, że ze względu na znaczące przemiany gospodarcze, społeczne i przestrzenne, zachodzące w ostatnich latach, dominującym problemem i działaniem priorytetowym w województwie łódzkim jest „rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi”. Działaniami wspomagającymi procesy rewitalizacji ma być: „poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych”, „kreowanie różnorodności kulturowej”, „edukację kulturową mieszkańców województwa” oraz „cyfryzację zasobów ewidencyjnych dziedzictwa kulturowego w regionie łódzkim”. Pozostałe działania wskazane w WPOnZ zaliczono do działań uzupełniających i są to m.in. „stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym” i „poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych”.

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 przyjęta została dnia 31 stycznia 2006 r. przez Sejmik Województwa Łódzkiego uchwałą Nr LI/865/2006 roku. Następnie dnia 26 lutego 2013 r. XXXIII/644/13 przyjął zaktualizowaną Strategię i zmienił jej nazwę na Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 10 – Poz. 150 Strategia jest podstawowym dokumentem strategicznym wytyczającym kierunki rozwoju województwa łódzkiego do roku 2020. Planowana wizja rozwoju województwa łódzkiego uwzględnia kreowanie różnorodności kulturowej oraz umocnienie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Pobudzane i wspierane mają być działania w zakresie kreowania folkloru i produktów regionalnych.

W Strategii mocno akcentuje się konieczność podejmowania działań większych grup partnerskich mających szansę pozyskiwania funduszy w ramach realizacji zintegrowanych projektów rewaloryzacyjnych cennych obszarów zabytkowych.

Strategia rozwoju Powiatu Opoczyńskiego na lata 2014 – 2020

Strategia Rozwoju Powiatu Opoczyńskiego na lata 2014 - 2020 przyjęta została przez Radę Powiatu Opoczyńskiego Uchwałą Nr XXXV/306/14 z dnia 29 maja 2014 r. W ramach realizacji Strategii Rozwoju Powiatu Opoczyńskiego na lata 201 - 2020 zidentyfikowane zostały trzy cele strategiczne. Cel pierwszy jest związany ze wzmacnianiem potencjału gospodarczego wokół zasobów posiadanych przez Powiat poprzez stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju inwestycji, zaplecza badawczego oraz poprawę dostępności komunikacyjnej i transportowej regionu. Kolejny cel strategiczny, związany jest z rozwojem oferty turystycznej regionu. Przewidywanym efektem będzie pełniejsze wykorzystanie potencjału turystycznego związanego z walorami krajobrazowymi, możliwością rekreacji i sportu oraz bogatą tradycją folklorystyczną i historią regionu. Ostatni cel strategiczny dotyczy konieczności poprawy jakości życia mieszkańców.

5. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

5.1. Charakterystyka powiatu

Powiat opoczyński leży na południowym wschodzie województwa łódzkiego i graniczy z województwami: mazowieckim – po północno-wschodniej stronie oraz świętokrzyskim – po stronie południowo-wschodniej. Jednostka mieści się w otoczeniu czterech powiatów: dwóch z województwa łódzkiego - tomaszowskiego i piotrkowskiego oraz przysuskiego (woj. mazowieckie) i koneckiego (woj. świętokrzyskie). Powierzchnia powiatu opoczyńskiego zajmuje 104 019 ha (1 040 km²), co stanowi nieco ponad 5,7% całkowitej powierzchni województwa łódzkiego. W skład jednostki wchodzi łącznie 8 gmin, w tym 2 gminy miejsko-wiejskie: Opoczno i Drzewica oraz 6 gmin wiejskich: Białaczów, Mniszków, Paradyż, Poświętne, Sławno i Żarnów. Stolicą Powiatu jest miasto Opoczno, w którym mieszczą się siedziby urzędów, instytucji publicznych, finansowych, placówek ochrony zdrowia, ośrodków kultury i edukacji. Na obszarze całego powiatu spotkać można zabytki będące dziedzictwem kulturowym pozostawionym przez poprzednie pokolenia. Obiekty te są świadectwem naszej bogatej historii, patriotyzmu, są niezastąpionym źródłem informacji o życiu i działalności naszych przodków, przypominają o naszej tożsamości. Zachowane ślady techniki, sztuki i umiejętności są pomostem łączącym przeszłe i przyszłe pokolenia. Istotnym bogactwem naszego powiatu jest dziedzictwo kultury ludowej, prezentowane przez twórców ludowych w gawędach, obrzędach, tańcach, pieśniach, muzyce, a także w rękodziele ludowym takim jak: haft, plastyka papierowa (wycinanki, bukiety, pająki), plastyka obrzędowa (wielkanocna, bożonarodzeniowa), tkactwo, rzeźbiarstwo, plecionkarstwo. Kulturowanie tradycji i twórczości ludowej pozytywnie wpływa na identyfikację z regionem i kształtuje poczucie tożsamości lokalnej. Liczne zabytki w połączeniu z unikalną kulturą ludową i walorami przyrodniczymi podkreślają dużą atrakcyjność Ziemi Opoczyńskiej. Zauważa się również wśród mieszkańców naszego regionu coraz powszechniejszą świadomość potrzeby ochrony tradycji ludowych i dziedzictwa kulturowego.

Rys. 1. Mapa powiatu opoczyńskiego z podziałem na gminy.

5.2. Zarys historii obszaru powiatu

Historia Ziemi Opoczyńskiej stanowi integralną część polskich dziejów narodowych. Jest równie bogata i ciekawa, często związana z nazwiskami sławnych Polaków. Historia powiatu opoczyńskiego sięga średniowiecza. W XII wieku tereny obecnego powiatu wchodziły w skład dwóch ziem: Skrzyńskiej i Żarnowskiej, które posiadały status kasztelani. W połowie XIV wieku w miejsce istniejących kasztelani utworzono powiaty. Wówczas to między 1346 – 1368 r. powstał powiat opoczyński, na czele którego stanął starosta. Stolicą ówczesnego powiatu było Opoczno, które otrzymało prawa miejskie od króla Kazimierza Wielkiego w 1360 roku. W czasie panowania tego władcy przeżywało okres swojej świetności. Natomiast pierwsza wzmianka o wsi targowej Opocza pochodzi z roku 1284. W okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej do około w XVIII wieku powiat opoczyński leżał w granicach województwa sandomierskiego i w końcu XVIII wieku zajmował powierzchnię około 2.455 km², zamieszkiwaną przez 37 tysięcy osób. Traktaty rozbiorowe wcieliły powiat opoczyński w roku 1795 do zaboru austriackiego – cyrkułu koneckiego. Od roku 1807 powiat opoczyński wszedł w granice Księstwa Warszawskiego i należał do departamentu radomskiego. Tę samą przynależność administracyjną zachowano także pod rządami rosyjskimi z tą jednak różnicą, że w roku 1837 zmienioną nazwę departamentu na gubernię. Od 1815 roku powiat opoczyński znajdował się w zaborze rosyjskim na terenie Królestwa Polskiego. Od 1816 roku w utworzonym po Kongresie Wiedeńskim w Królestwie Polskim wprowadzony został na mocy postanowienia namiestnika z dnia 18 stycznia 1816 roku nowy podział administracyjny. Utworzonych zostało 8 województw, w tym województwo sandomierskie, które obejmowało 4 obwody – radomski, opatowski, opoczyński i sandomierski. W 1867 roku z powiatu opoczyńskiego wydzielono część południowo - wschodnią – 1.547 km² z której utworzono powiat konecki. W 1867 roku powiat opoczyński liczył 63.435 mieszkańców, w 1884 roku – 87.701 osób i obejmował 1 miasto, 8 osad i 23 gminy. W skład osad wchodziły: Białaczów, Drzewica, Gielniów, Odrzywół, Przysucha, Skrzynno, Sulejów, Żarnów. Natomiast w skład gmin wchodziły: Białaczów, Drzewica, Goździków, Janków, Klwów, Krzczonów, Kuniczki, Machory, Niewierszyn, Opoczno, Ossa, Owczary, Przysucha, Radonia, Rusinów, Skrzyńsko, Studzianna, Stuzno, Stworzyce, Topolice, Unewel, Wielka Wola, Zajączków. Pod względem kościelnym powiat stanowił dekanat opoczyński diecezji sandomierskiej i składał się z 29 parafii.

5.3. Zabytkowe obiekty reprezentatywne w powiecie opoczyńskim

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Do rejestru wpisuje się obiekty zabytkowe na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Odrębne księgi rejestru zabytków prowadzone są w trzech kategoriach:

kat. A – zabytek nieruchomy,
kat. B – zabytek ruchomy,
kat. C – zabytek archeologiczny.

Rejestr zabytków jest stale uaktualniany i publikowany m.in. na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID). Zgodnie z obowiązującymi przepisami jeden egzemplarz każdej decyzji o wpisie do rejestru zabytków wojewódzki konserwator zabytków przesyła do NID.

Zabytki nieruchome

Na terenie powiatu opoczyńskiego znajdują się zabytkowe obiekty sakralne, a także dzieła architektury i budownictwa, zabytkowe zespoły zieleni, zabytki techniki i przemysłowe, zabytkowe układy przestrzenne. Do zabytków nieruchomych o dużej wartości historycznej i architektonicznej można zaliczyć zespół pałacowy w Białaczowie (XVIII-XIX w.), zespół zamkowy w Drzewicy (XVI, XIX w.), zamek (XIV, XVII w., 1927 r.) i dom Esterki (1500 r.) w Opocznie. Bardzo cenne zabytki architektury sakralnej znajdują się w każdej gminie naszego Powiatu. W dobrym stanie zachowały się układy przestrzenne - układy urbanistyczne i ruralistyczne, które w art. 3 pkt 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje się, jako przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Zabytkami tego rodzaju, o dużej wartości historycznej, są: układ urbanistyczny w Białaczowie, śródmieście w Żarnowie, śródmieście miasta w Opocznie.

Zabytki ruchome

Zabytki ruchome w powiecie opoczyńskim wpisane do rejestru województwa łódzkiego to przede wszystkim zabytkowe wyposażenie kościołów np.: ołtarze, krucyfiksy, monstrancje, pacyfikały, relikwiarze, ambony, konfesjonały, chrzcielnice, meble, naczynia liturgiczne, wota, rzeźby, płaskorzeźby, obrazy, polichromie, świeczniki, tabernakula, dzwony, nagrobki, tablice epitafijne, drzwi, części garderoby liturgicznej, manuskrypty i starodruki. Wiele eksponatów należących do tej kategorii zabytków zgromadzonych jest w Muzeum Regionalnym w Opocznie, w dziale historycznym i etnograficznym.

Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Łodzi znajduje się także ewidencja stanowisk archeologicznych. Z terenu powiatu opoczyńskiego wpisanych jest ok. 1 200 stanowisk. Są to głównie osady lub ślady osadnicze z okresu nowożytnego, wczesnego i późnego średniowiecza, okresu brązu lub kamienia. Zdarzają się, ale znacznie rzadziej, cmentarzyska, grodziska, obozowiska, huty szkła, kościoły. Każde stanowisko przyczyniło do odkrycia i rekonstrukcji przynajmniej w jakiejś części naszej przeszłości. Na terenie powiatu opoczyńskiego można spotkać cenne obiekty zabytkowe, świadczące o bogatej historii tego regionu. Z upływem czasu obiekty te ulegały na przemian niszczeniu i odbudowie. Stan ich w chwili obecnej jest efektem kolejnych przebudów, a pierwotny poziom zachowania jest zróżnicowany. Pomimo przemian wizerunkowych obiektów, w każdej gminie powiatu opoczyńskiego znajdują się cenne zabytki, reprezentatywne dla niektórych stylów architektonicznych.

Imponujące swą wielkością jest **wczesnośredniowieczne grodzisko w Żarnowie**. Miejsce to, zwane przez społeczność lokalną „Szwedzką Górą” jest pozostałością po dużym grodzisku stożkowatym z XII-XIII stulecia.

Z okresu romańskiego pochodzą fragmenty **kościoła p.w. św. Mikołaja w Żarnowie**. Z tego okresu zachowały się: zachodnie przeszło dawnej nawy z emporą i przylegającą do niego od zachodu okazałą wieżą oraz resztki północnej i południowej nawy, stykające się z gotyckim prezbiterium.

Kościół p.w. św. Łukasza w Drzewicy wybudowany jest w stylu gotyckim. Ufundowany przed ród

Drzewickich herbu Ciołek w 1315 r., erygowany w 1321, a konsekrowany w 1460 r. Zbudowany z ciosu kamiennego i cegły, miał charakter obronny. Do dzisiaj zachowała się dawna nawa z wieżą na planie koła. W latach 1908-1914 został rozbudowany w stylu neogotyckim według planu architekta Jarosława Wojciechowskiego, zachowując starą część kościoła bez zmian. Przedłużono nawę o dwa przęsła, wzniesiono transepty oraz wybudowano nowe prezbiterium. Wewnątrz kościoła znajdują się zabytki, m.in.:

- późnogotycki krucyfiks drewniany z XVI wieku,
- polichromia pochodząca z XVI wieku przedstawiająca św. Krzysztofa,
- płyty nagrobne.

W skład zabytkowego **zespołu kościoła p.w. św. Bartłomieja w Opocznie** wchodzi: dawne prezbiterium kościoła z 1365 r. – obecnie kaplica Matki Bożej w kościele. św. Bartłomieja, plebania z 1622 r., dzwonnica z pierwszej połowy XIX w. Prezbiterium jest budynkiem dwuprzęsłowym, wielobocznym, opiętym szkarpami, nakryte dachem dwuspadowym z barokową wieżyczką na sygnaturkę. Wewnątrz znajduje się gwiaździste sklepienie. Wejście kamienne posiada profilowane odrzwia z blaszanymi drzwiami. W tej części kościoła zachowały się oryginalne i ciekawe zabytki, które przypominają o wielowiekowej historii opoczyńskiej świątyni. Jednym z nich jest późnogotycka, wykonana z piaskowca chrzcielnica.

Ruiny zamku w Drzewicy pochodzą z renesansu. Zamek został wybudowany w latach 1527 - 35 i ufundowany przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Macieja Drzewickiego. W XVIII wieku zamek przeszedł w posiadanie rodziny Sołtyków, a potem Szaniawskich. Upadek rezydencji nastąpił dopiero po pożarze w 1814 roku. Zamek jest zachowany w formie trwałej ruiny, ale dzięki dużym walorom estetycznym, takim jak malownicze renesansowo-gotyckie ceglane szczyty, stanowi on atrakcję turystyczną.

Zespół klasztorny oo. Filipinów w Studziannej jest jedną z pereł polskiej architektury barokowej. Do rejestru wpisane są elementy zespołu datowane na XVIII w.: kościół p.w. św. Filipa Nereusza i Jana Chrzciciela, klasztor, dwie dzwonnice, brama.

Zespół klasztorny Bernardynów w Paradyżu datowany na XVIII-XIX w., w skład którego wchodzi: późnobarokowy kościół bazylikowy p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Michała Archanioła z zabytkowym wyposażeniem wnętrza, budynek klasztoru z krużgankami, park.

Kościół p.w. Jana Chrzciciela w Białaczowie pierwotnie fundowany był w XIII w. Obecna barokowa nawa wzniesiona została w 1694-1696 r., wówczas przebudowany został cały kościół. Do rejestru wpisana jest również zabytkowa dzwonnica. Wewnątrz kościoła znajdują się trzy ołtarze o cechach późno barokowych, wzmianki o nich sięgają 1511 r. Zabytek remontowany był w 1870 i 1932 r. Obok kościoła stoi neogotycka dzwonnica z 1852 r.

Kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja w Błogiem Szlacheckim powstał w dwóch etapach. Zasadnicza jej część została wzniesiona staraniem cystersów sulejowskich w latach 1784 - 1789 w stylu barokowym. W latach 1913 – 1914 został wyremontowany i przebudowany według projektu inżyniera Z. Słomińskiego przez dodanie kaplicy od północy, zakrystii od południa i dwóch przęseł nawy, chóru i wieży od zachodu. Jak podaje kronika parafialna, w XV wieku w Błogiem, na polach Ignacego Mordaki, powyżej dzisiejszego kościoła na południe, stał kościół drewniany p.w. Narodzenia NMP i św. Mikołaja. W XVIII w. uległ spaleni. Wówczas powstała obecna, murowana świątynia.

Kościół p.w. św. Doroty w Petrykozach wzniesiony w stylu klasycystycznym, w latach 1791 - 1795, według projektu arch. Jana Chrystiana Kamsetzera, z fundacji Stanisława Małachowskiego marszałka Sejmu Wielkiego. Został zbudowany, jako wotum za uchwalenie Konstytucji 3 Maja. Jest obiektem orientowanym, zbudowanym z kamienia. Pierwotny drewniany kościół, fundacji Petrykowskich herbu Odrowąż, istniał tu ok. 1470 r., wtedy też powstała parafia.

Zespół pałacowy w Białaczowie datowany na XVIII - XIX w., w którego skład wchodzi: - pałac, - 2 pawilony, - oficyna, - ruiny romantyczne, - oranżeria, - park.

Pałac zbudowany w latach 1797 - 1800 w stylu klasycystycznym, wg projektu Jakuba Kubickiego dla Stanisława Małachowskiego, marszałka Sejmu Wielkiego. Budowla o dwukondygnacyjnym korpusie głównym, wzniesionym na planie prostokąta z portykiem kolumnowym od strony podjazdu i wydętym trójbocznym ryzalitem w elewacji ogrodowej. Do korpusu głównego z obu stron przylegają ćwierć koliste galerie. Wnętrze ozdobiono klasycystyczną dekoracją stiukową oraz malowidłami o motywach roślinnych i geometrycznych. W wyniku wieloletnich zaniedbań pielęgnacyjnych, ale w szczególności w wyniku niszczycielskiej siły wiatru park uległ ogromnym zniszczeniom, których do dziś nie udało się naprawić. Trąba powietrzna jaka przeszła 14 lipca 2011 roku przez powiat opoczyński, w ciągu kilkunastu minut zniszczyła okoliczne lasy, a część zabudowań pozbawiła dachów. Najbardziej jednak ucierpiał park w Białaczowie. Zniszczenia były nieporównywalne z jakimikolwiek innymi, powstałymi na skutek czynników naturalnych jakie do tej pory dotknęły założenia ogrodowe w Polsce.

Klasycystyczny ratusz w Białaczowie, wybudowany przez Stanisława Małachowskiego powstał w 1797 roku, czyli 10 lat po nowej lokacji miasta. Jest to budynek dwukondygnacyjny na rzucie kwadratu, z dachem czterospadowym. Dawniej miał się przejazdową. Na piętrze znajdowała się duża sala obrad dla władz miasta. Ratusz stoi pośrodku rynku i na osi alei lipowej wiodącej do pałacu.

Zespół dworski „starostwo” w Opocznie to obszar dawnego folwarku. W skład zespołu wchodzi: dwór z przełomu XVII i XVIII w., dwa czworaki, oranżeria i spichlerz z pierwszej połowy XIX w., park. Odrestaurowany został jedynie dwór znajdujący się w rękach prywatnych, spełniający funkcje mieszkalne. Jest budowlą murowaną, wzniesioną na planie prostokąta. Po bokach znajdują się dwa wysunięte alkierze. Front zdobi czterokolumnowy portyk, a całość nakrywa łamany dach czterospadowy.

Kościół p.w. św. Gereona i Wniebowzięcia NMP w Sławnie wzniesiony został w 1852 r. Pierwotny drewniany istniał już w 1221 r. Obecny jest murowany, orientowany, jednonawowy z transeptem, prezbiterium i zakrystią po bokach.

Niewątpliwym walorem dziedzictwa kulturowego w powiecie opoczyńskim jest **zamek obronny w Opocznie**. Pierwotny zamek królewski nie zachował się do naszych czasów. Obecnie w jego miejscu stoi neorenesansowy budynek projektu arch. Majewskiego wzniesiony w latach 20 tych XX w. na fundamentach zamku z 1874 roku. Plany z 1820 roku świadczą o regularności budowli, wzniesionej na fundamencie zbliżonym do prostokąta. Lustracja przeprowadzona w 1620 roku mówi nam o stanie zachowania zamku, o istnieniu w nim kilku pokojów, kancelarii grodzkiej, mieszkania burgrabiego, wieży szlacheckiej, pozbawionej wówczas schodów. Kres funkcjonowania zamku nastąpił w 1655 r., kiedy to został zniszczony podczas najazdu szwedzkiego. Późniejsze przebudowy i modernizacje znacznie zmieniły pierwotny wygląd zamku. Obecnie w zamku mieści się Muzeum Regionalne w Opocznie. Na terenie powiatu opoczyńskiego zachowało się kilka zabytkowych obiektów budownictwa drewnianego. Wśród nich najbardziej reprezentatywna jest grupa drewnianych kościołów. Po pożarze świątyni w Sołku, na terenie powiatu opoczyńskiego zachowały się już tylko trzy kościoły drewniane. Jeden z nich znajduje się w Zajączkowie w gminie Mniszków, a drugi w Zachorzowie w gminie Sławno, trzeci w Opocznie.

Kościółek św. Marii Magdaleny w Opocznie to perełka architektury drewnianej. Pierwotny budynek istniał już w XIV wieku i do 1760 roku stanowił ośrodek probostwa. Cmentarz wokół kościoła istniał od zarania parafii. Obecny kościół św. Marii Magdaleny powstał w XVIII w. W okresie późniejszym był kilkakrotnie przebudowywany. Posiada konstrukcję zrębową i płaskie stropy. Nakryty jest dwuspadowym dachem, ozdobionym wieżyczką. Kościół składa się z prostokątnej nawy, która przechodzi w zaokrąglone prezbiterium oraz z kruchty. Na początku XIX w. kościół przeorganizowany został na magazyn zbożowy, a podczas odwrotu wojsk napoleońskich w 1812 r. pełnił funkcje lazaretu. W okresie 20 - lecia międzywojennego kościółek św. Marii Magdaleny był dwukrotnie remontowany: w 1919 i w 1926 roku, a po wojnie restaurowany w 1965 r. Decyzją

Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 25 lutego 2009 r. drewniany kościół cmentarny pod wezwaniem św. Marii Magdaleny został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego. W latach 2011 - 2013 obiekt przeszedł kapitalny remont. Został odnowiony z zewnątrz, także w środku: ściany, strop i drewniana podłoga. Na ścianach odtworzone zostały malowidła, a ołtarze zostały poddane pracom konserwatorskim. Świątyni przywrócona została dawna świetność.

Kościół pod wezwaniem św. Michała Archaniola w Zachorzowie, pierwotnie był kaplicą dworską p.w. św. Izydora, zbudowaną w 1878 roku z fundacji Michała Domaniewskiego, starosty Szczurawskiego i jego żony Doroty Dunin - Brzezińskiej. Parafia p. w. św. Michała Archaniola erygowana była 4 czerwca 1958 r. przez biskupa Jana Kantego Lorka. W 1986 roku odrestaurowano dawną kaplicę i rozbudowano ją, dzięki temu służy, jako kościół parafialny.

Kościół pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego w Zajączkowie, choć nie jest wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego, to należy go uznać, jako reprezentatywny zabytek budownictwa drewnianego. Kościół zbudowany został w latach 1937 - 1940 staraniem ks. Aleksandra Babskiego, według projektu architekta E. Czyża. Natomiast parafia erygowana przez biskupa Jana Kantego Lorka w 1944 r. Kościół poddany był pracom restauratorskim w 1978 roku.

Dzwonnica drewniana w Żarnowie pochodzi z I połowy XIX w. Zasłynęła z krystalicznego dźwięku dzwonów pochodzących z 1533 i 1731 roku. Zostały one zrabowane przez hitlerowców. Budowla stoi na placu kościelnym. Dziś już tylko spełnia funkcje zabytkowe, można ją podziwiać zarówno na zewnątrz jak i w środku.

Zabytkiem budownictwa drewnianego, będącym jednocześnie zabytkiem techniki jest dobrze zachowany, nadal użytkowany **młyn zbożowy, wodno - elektryczny w Miedznej Drewnianej**. Zbudowany ok. 1880 r. nad rzeką Wąglanką jest nadal użytkowany. Posiada turbinę, dwie pary walców i jaz piętrzący.

5.4. Zasoby środowiska naturalnego

Na terenie powiatu opoczyńskiego utworzonych zostało 5 rezerwatów przyrody. Są nimi:

- rezerwat leśny „Białaczów” (gmina Białaczów),
- rezerwat leśny „Błogie” (gmina Mniszków),
- rezerwat leśny „Diabla Góra” (gmina Aleksandrów, gmina Żarnów),
- rezerwat leśny „Gaik” (gmina Mniszków),
- rezerwat leśny „Jodły Sieleckie” (gmina Żarnów).

Rezerwat leśny „Białaczów” nieopodal Białaczowa. Utworzony w 1976 r. (korekta granic w 1984 r.). Powierzchnia rezerwatu wynosi 22.55 ha. Rezerwat ma za zadanie ochronę fragmentu naturalnego lasu grądowego z udziałem lipy, jaworu i buka. Dominującym zbiorowiskiem jest tu grąd subkontynentalny w formie grądu wysokiego. Niestety wspomniany las grądowy jest w znacznym stopniu zniekształcony wskutek intensywnej działalności gospodarczej człowieka. Przejawia się to przede wszystkim zbyt dużym udziałem sosny i brzozy, niedostatecznym udziałem dębu oraz występowaniem gatunków obcych, takich jak robinia akacjowa, dąb błotny i dąb czerwony. Naturalny charakter ma jedynie niewielki płat łągi jesionowo-włoszowego oraz łągi wiązowo-jesionowego. Dominują drzewostany sosnowe i dębowe, z udziałem brzozy, sztucznego pochodzenia. Wartości krajobrazowe podwyższa drzewostan sosnowy z udziałem lipy, buka, a także grabu. Można tu zaobserwować naturalną ekspansję lipy, która występuje we wszystkich warstwach drzewostanów. W warstwie podszytu dominują: jarzab pospolity, kruszyna, bez czarny, czeremcha, buk, grab i jawor. W runie występują m. in. bluszcz pospolity, konwalia majowa, przylaszczka pospolita oraz rokitnik pospolity, objęte ochroną gatunkową ścisłą lub częściową.

Rezerwat leśny „Błogie” rozpościera się na północny - wschód od wsi Błogie, na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Utworzony w 1976 r. z inicjatywy leśnika, inżyniera Teodora

Zielińskiego. Powierzchnia rezerwatu - 69.48 ha. Rezerwat chroni fragment dawnej Puszczy Pilickiej, na który składają się cieniste grądy, bory mieszane oraz łągi ze zróżnicowanym drzewostanem i bogatym runem. W tym ostatnim odnaleźć można gatunki chronione takie jak, np.: bluszcz, widłaki i wawrzynek wilcze łyko. Głównym celem ochrony jest jednak cenne stanowisko jodły pospolitej (na północnej granicy zasięgu), występującej powszechnie we wszystkich wymienionych wyżej zbiorowiskach leśnych, a najliczniej w obrębie żyznych siedlisk grądowych. Wiek tych drzew dochodzi do 110 lat. Ponadto w granicach obszaru chronionego (w zachodniej części rezerwatu) oraz w najbliższym sąsiedztwie, rosną stare 200-letnie drzewostany dębowe i sosnowe. Rezerwat „Błogie” jest również cenną ostoją ornitologiczną - gniazduje tu aż 61 gatunków ptaków.

Rezerwat krajobrazowy „Diabla Góra” leży na pograniczu powiatów: piotrkowskiego (gmina Aleksandrów) i opoczyńskiego (gmina Żarnów), utworzony w 1987 r. Powierzchnia rezerwatu wynosi 159 ha. Rezerwat chroni porośnięte naturalnym lasem, izolowane wzgórze z wychodniami skał piaskowcowych. Na szczycie i zboczach wzniesienia zalegają szerniałe bryły żółtego i różowego piaskowca, które zapewne dały początek fantastycznej opowieści ludowej o próbie budowania w tym miejscu piekła przez diabły. „Diabla Góra” była miejscem bitew partyzanckich w okresie II wojny światowej.

Rezerwat leśny „Gaik” na północny - wschód od wsi Błogie na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Utworzony w 1976 r. z inicjatywy leśnika, inżyniera Teodora Zielińskiego. Powierzchnia rezerwatu - 32.86 ha. Rezerwat chroni różnorodne postacie, charakterystycznego dla dorzecza Pilicy, zespołu grądu kontynentalnego, tj. podzespoły: grądu niskiego, typowego i wariantu ciepłolubnego grądu typowego. Rosnące tu 200-letnie drzewostany dębowe należą do najstarszych w Sulejowskim Parku Krajobrazowym. „Gaik” jest typowym przykładem lasu puszczańskiego o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Flora jest zróżnicowana i bogata - stwierdzono tu występowanie 253 gatunków roślin naczyniowych, wśród nich m.in. widłaków: jałowcowatego i goździstego, pierwiosnki lekarskiej, podkolana białego, pięciornika białego i turzycy pagórkowej. Na terenie rezerwatu występuje również bogata awifauna. Gnieździ się tu blisko 50 gatunków ptaków, w tym m.in.: cztery gatunki dzięciołów, wilga, grzywacz i dudek.

Rezerwat leśny „Jodły Sieleckie” został utworzony w 1998 r. Powierzchnia rezerwatu wynosi 33.13 ha. Rezerwat chroni las z udziałem naturalnie odnawiającej się jodły oraz tzw. dukle - świadectwa wydobywania syderytowych rud żelaza metodą odkrywkową.

5.5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

GMINA	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	NAZWA OBIEKTU	DATA	NR REJESTRU	DATA WPISU
Białaczów	Białaczów	cmentarz parafialny		Ogrodzenie i bramy cmentarne	2 poł. XIX w.		
Białaczów	Białaczów	Kościelna	12	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Kościelna	14	Dom	kon. XIX w.		
Białaczów	Białaczów	Kościelna	20	Plebania kościoła pw. św. J.Chrzyciela	1895-1897		
Białaczów	Białaczów	Kościelna	34	Dzwonnica kościoła par. pw. św. J.Chrzyciela	1852 r.		
Białaczów	Białaczów	Kościelna	34	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w.św. Jana Chrzyciela	XII-XIX w.	346	1967-06-21
Białaczów	Białaczów	Kościelna	34	Zespół kościoła pw. św. J.Chrzyciela	XII-XIX w.		
Białaczów	Białaczów	Kościelna	11	Dom	kon. XIX w.		

Białaczów	Białaczów	Parczowska	12	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Parczowska	16	Dom	kon. XIX w.		
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	10	Spichlerz - budynek gospodarczy	XIX w.		
Białaczów	Białaczów	Plac Wolności 1	12	Ratusz	1797 r.	348	1967-06-21
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	15	Dom (d. 17a)	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	17	Budynek służby pałacowej w zespole pałacowo-parkowym	2 poł. XIX w.	347	1967-06-23
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Dwór na tzw. Wyspie Kochanowskiego	XVI/XVIII w.		
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Galeria wsch. w zespole pałacowo- parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Galeria zach. w zespole pałacowo- parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Oficyna w zespole pałacowo-parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Oranżeria w zespole pałacowo-parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Park pałacowy- krajobrazowy	pocz.XIX w.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	19	pawilon wsch. w zespole pałacowo- parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	23	Pawilon zach. w zespole pałacowo- parkowym	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	23	Dawna stajnia i wozownia w zespole pałacowym	1787-1800 r.		
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Pergola w zespole pałacowym- parkowym	pocz. XIX w.		
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Ruiny romantyczne w zespole pałacowo- parkowym	poł. XIX w.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	21	Zespół pałacowo - parkowy	1797-1800 r.	334	1967-06-15
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	ok. 1791 r.		
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Budynek stajni w zespole folwarcznym	1791 r.	776	1972-05-30
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Chlewnia w zespole folwarcznym	ok. 1791 r.		
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Gorzelnia w zespole folwarcznym	ok. 1920 r.		
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Obora folwarczna	ok. 1791 r.		
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Obora w zespole folwarcznym	ok. 1900 r.		
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Spichlerz w zespole folwarcznym	ok. 1791 r.	776	1972-05-30
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Stodoła w zespole folwarcznym	1944 r.		
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	23	Strażnica w zespole folwarcznym, dom kultury	ok. 1791 r.	A/68	2088-11-18

Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Wiata w zespole folwarcznym	1970 r.		
Białaczów	Białaczów	Ogrodowa	3	Zespół budynków folwarcznych	XIX w.	776	1972-05-30
Białaczów	Białaczów	Piotrkowska	18/12	Zajazd	pocz. XVIII w.	282	1982-10-08
Białaczów	Białaczów	Sobieńska	12	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Sobieńska	9/11	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Sobieńska	19/23	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Szkolna	20	Dom (d. 18)	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Szkolna	22a	Dom (d. 20	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Wolności	13	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Wolności	12a	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów	Wolności	15/15 a	Dom	kon. XIX-1 poł.XX w		
Białaczów	Białaczów			Cmentarz rzymsko-katolicki	XIX w.		
Białaczów	Białaczów			Układ przestrzenny miejski	poł. XIII w.	284/82	1982-11-23
Białaczów	Kuraszków		38	Dom	1930 r.		
Białaczów	Kuraszków		117	Dom	1915 r.		
Białaczów	Miedzna Drewniana		161	Młyn elektryczny	ok. 1890 r.		
Białaczów	Petrykozy			Cmentarz rzymsko-katolicki	XIX w.		
Białaczów	Petrykozy			Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Doroty	1791 r.	A/336	1967-06-21
Białaczów	Petrykozy			Ogrodzenie kościoła p.w. św. Doroty	kon. XVIII w.		
Białaczów	Radwan		122	Dom (d. 32)	1830 r.		
Białaczów	Sobień		160 (d. 028)	Dom	pocz. XX w.		
Białaczów	Sobień Trzebony			Kaplica rzymsko-katolicka	pocz. XX w.		
Białaczów	Wąglany		057 (d. 014)	Dom	1900 r.		
Białaczów	Wąglany		71/73	Budynek destylarni w zespole folwarcznym	1842 r.		
Białaczów	Wąglany		71/73	Dom I w zespole folwarcznym	1 poł. XIX w.		
Białaczów	Wąglany		71/73	Dom II w zespole folwarcznym	1806 r.		
Białaczów	Wąglany		71/73	Zespół budynków folwarcznych	XIX w.		
Białaczów	Wąglany			Cmentarz - mogiła żołnierzy Niemieckich	1945 r.		
Drzewica	Drzewica	Cmentarna		Brama cmentarna	2 poł. XIX w.	473/A/91	1991-11-09
Drzewica	Drzewica	Cmentarna		Cmentarz rzymsko-katolicki	1830 r.	473/A/91	1991-11-09
Drzewica	Drzewica	Cmentarna		Cmentarz rzymsko-katolicki z kwaterami I i II wojny	1 poł. XIX w.		

Drzewica	Drzewica	Cmentarna		Kaplica rzymsko-katolicka cmentarna, rodziny Rajskich	2 poł. XIX w.	473/A/91	1991-11-09
Drzewica	Drzewica	Cmentarna		Ogrodzenie cmentarza	2 poł. XIX w.	473/A/91	1991-11-09
Drzewica	Drzewica	Kolejowa		Cmentarz żydowski	XIX w.	472/A/91	1991-11-09
Drzewica	Drzewica	Sikorskiego	4	Dwór na podzamczu	XV w.	046/A/80	1980-04-28
Drzewica	Drzewica	Sikorskiego	4	Fosa i wał ziemny w zespole zamkowo-parkowym	XVI w.	046/A/80	1980-04-28
Drzewica	Drzewica	Sikorskiego	4	Oficyna dworska	pocz. XIX w.		
Drzewica	Drzewica	Sikorskiego	4	Park zamkowy	2 poł. XIX w.	046/A/80	1980-04-28
Drzewica	Drzewica	Sikorskiego	4	Ruiny zamku	1527-1535	047/A/80	1980-04-28
Drzewica	Drzewica	Warszawska	2	kościół par. rzym.-kat.p.w. św. Łukasza	poł. XVw.	048/A/80 Radom	1988-05-07
Drzewica	Drzewica			Układ przestrzenny	XIV w.		
Drzewica	Radzice Małe			Młyn wodny	XIX w.		
Mniszków	Błogie Szlacheckie			Cmentarz rzymsko-katolicki	2 poł. XVIII w.		
Mniszków	Błogie Szlacheckie		18	Kaplica cmentarna przy kościele par. pw. Nawiedzenia NMP i św. Mikołaja	1918 r.		
Mniszków	Błogie Szlacheckie			Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny, kościoła pw. Nawiedzenia NPM	XIX w.		
Mniszków	Błogie Szlacheckie			Kościół parafialny rzymsko-katolicki Nawiedzenia NPM i św. Mikołaja	1785-1789 r.	736	1972-04-09
Mniszków	Bukowiec n/Pilicą			Cmentarz rzymsko-katolicki	pocz. XX w.		
Mniszków	Mniszków		68	Dwór	1888r.		
Mniszków	Mniszków		68	Park dworski	XIX w.	347	1985-02-14
Mniszków	Stoczki Duże			Cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
Mniszków	Zajączków		14	Dzwonnica kościoła par. pw. Serca Jezusowego	l. 30-te XX w.		
Mniszków	Zajączków		14	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Serca Jezusowego	1937-1940		
Mniszków	Zajączków		16	Dwór	lata 20-te XX w	371	1986-07-03
Mniszków	Zajączków		16	Park dworski	XIX w.	371	1986-07-03
Mniszków	Zajączków		16	Spichlerz w zespole dworskim	XIX w.		
Opoczno	Dzielna	szosa Opoczno-Radom		Kapliczka	XVIII/XIX w.		
Opoczno	Gorzałków			Kaplica rzymsko-katolicka	XIX w.		
Opoczno	Januszewice		92	Budynek owczarni w zespole dworsko-parkowym	przed 1846 r.		
Opoczno	Januszewice		92	Oficyna w zespole dworsko-parkowym	poł. XIX w.	351	1959-10-30

Opoczno	Januszewice		92	Park	kon. XIX w.		
Opoczno	Januszewice		92	Rządcówka w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	351	1959-01-30
Opoczno	Januszewice		92	Spichlerz w zespole dworsko-parkowym w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.		
Opoczno	Januszewice		92	Zespół dworski	XIX w.		
Opoczno	Kliny		14	Dom	ok.1920 r.		
Opoczno	Kliny		5	Dom	ok.1912 r.		
Opoczno	Kraśnica			Cmentarz rzymsko-katolicki	2 poł. XIX w.		
Opoczno	Kraśnica			Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wojciecha	1897-1905		
Opoczno	Kraśnica			Park	1 poł. XIX w.		
Opoczno	Libiszów			Cmentarz rzymsko-katolicki	2 poł. XIX w.		
Opoczno	Libiszów			Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Mikołaja	1910-1929 r.		
Opoczno	Mroczków		1	Cmentarz - mogiła mogiła powstańca w parku	1863 r.		
Opoczno	Mroczków		1	Dwór	ok.. 1860/1.60-te XXw		
Opoczno	Mroczków		1	Park dworski	XVIII w., poł. XIX w.	312	1983-08-31
Opoczno	Ogonowice		20	Dom	ok.1900 r.		
Opoczno	Ogonowice		138	Dom	pocz.XX w.		
Opoczno	Sołek		13	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny	XIX w.		
Opoczno	Sołek		13	Dzwonnica kościoła par. p.w. św. Barbary	XIX w.		
Opoczno	Sołek		13	Kaplica Drużbackich w kościele p.w. św. Barbary	1625-1675 r.	354	1967-06-21
Opoczno	Sołek			Cmentarz rzymsko-katolicki	XIX w.		
Opoczno	Wola Załężna		93	Dom	ok.1920 r.		
Opoczno	Wola Załężna		123	Dom	ok.1910 r.		
Opoczno	Zameczek			Park dworski	kon. XIX w.	329	1983-08-31
Opoczno miasto	Opoczno	Janasa	13	Synagoga	koniec XVIII w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Kołomurna	29	Dom	XVIII-XIX w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Kościelna	2	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny	1 poł. XVII w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Kościelna	2	Dzwonnica kościoła p.w. św. Bartłomieja	2 poł. XIX w.	231	1967-06-21
Opoczno miasto	Opoczno	Kościelna	2	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Bartłomieja	1365-1939 r	231	1967-06-21
Opoczno miasto	Opoczno	Kościelna	2	Plebania kościoła p.w. św. Bartłomieja	1622 r.	231	1967-06-21
Opoczno miasto	Opoczno	Kościelna	2	Zespół kościoła	1365-1950 r	231	1967-06-21

Opoczno miasto	Opoczno	Kościuszki	7	Dom	XVII w.?		
Opoczno miasto	Opoczno	Kościuszki	8	Dom	XVII w		
Opoczno miasto	Opoczno	Kościuszki	15	Dom "Esterka"	2 poł. XVI w.	353/A	1967-06-21
Opoczno miasto	Opoczno	Limanowski ego		Cmentarz żydowski	1 poł. XIX w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Moniuszki		Cmentarz rzymsko-katolicki	XIX w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Moniuszki		Kościół cment.rz.-kat. p.w. św. Marii Magdaleny	pocz.XVIII w.	A/74	2009-02-25
Opoczno miasto	Opoczno	Partyzantów		Cmentarz rzymsko-katolicki	1 poł. XIX w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Partyzantów		Cmentarz wojenny wojenny z I i II wojny światowej	1915 r.		
Opoczno miasto	Opoczno	Piwna	10	Dom	XIX w.		
Opoczno miasto	Opoczno	Plac Zamkowy	1	Zamek	ok. poł. XIV w.	272	1977-11-03
Opoczno miasto	Opoczno	Staromiejska	6	Willa fabrykanta ob. siedziba Urzędu Gminy	ok. 1912 r.		
Opoczno miasto	Opoczno	śródmieście		Układ przestrzenny	1284 r.	454	1956-12-04
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Kolberga	19	Spichlerz w zespole dworsko-parkowym	ok. poł. XIX w.	256	1972-05-30
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Parkowa	1	Czworak w zespole dworsko-parkowym	1870 r.	256	1972-05-30
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Parkowa	5	Czworak w zespole dworsko-parkowym	ok. 1870 r.	256	1972-05-30
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Parkowa	7	Dwór	XVII/XVIII w.	256	1972-05-30
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Parkowa	7	Park dworski	XIX w.	256	1972-05-30
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Parkowa	34	Oranżeria w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	256	1972-05-30
Opoczno miasto	Opoczno - Starostwo	Parkowa i Kolberga		Zespół dworski	1675-1870 r.	256	1972-05-30
Paradyż	Daleszewice			Park	2 poł. XIX w.		
Paradyż	Kazimierzów		5	Dom drewniany	ok. 1918 r.		
Paradyż	Paradyż	Konecka	6	Cmentarz rzymsko-katolicki przyklasztorny	1 poł. XIX w.		
Paradyż	Paradyż	Konecka	6	Klasztor O.O. Bernardynów	1747-1757 r.	A/342	1967-06-21
Paradyż	Paradyż	Konecka	6	Kościół kl. rz.-kat. p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Michała	1747-1757 r.	A/342	1967-06-21
Paradyż	Paradyż	Konecka	6	Krużganki klasztorne O.O. Bernardynów	poł. XVIII w.	A/342	1967-06-21
Paradyż	Paradyż	Konecka	6	Park klasztorny	pocz. XVIII w.	361	1986-05-12
Paradyż	Paradyż	Konecka	6	Zespół klasztorny klasztorny O.O. Bernardynów	1747-1757 r	A/342	1967-06-21
Paradyż	Paradyż	Konecka		Cmentarz rzymsko-katolicki parafialny	2 poł. XIX w.		
Paradyż	Przyłęk		4	Dom drewniany	1920 r.		
Paradyż	Przyłęk		11	Dom	ok. 1926 r.		

Paradyż	Przyłęk		14	Dom	ok. 1920 r.		
Paradyż	Przyłęk		15	Dom	ok. 1938 r.		
Paradyż	Przyłęk		19	Dom	ok. 1935 r.		
Paradyż	Przyłęk		23	Dom	1930 r.		
Paradyż	Przyłęk		47	Dom	1917 r.		
Paradyż	Przyłęk		89	Dom	1920 r.		
Paradyż	Przyłęk		91	Dom	1932 r.		
Paradyż	Przyłęk		104	Dom drewniany	1916 r.		
Paradyż	Przyłęk		108	Dom	1927 r.		
Paradyż	Przyłęk		118	Dom drewniany	ok. 1918 r.		
Paradyż	Przyłęk			Cmentarz epidemiczny	XIX w.		
Paradyż	Sokołów-Drzymałów			Park	pocz. XIX w.		
Paradyż	Solec		14	Dom	1947 r.		
Paradyż	Solec		15	Dom	1917 r.		
Paradyż	Solec		18	Dom	1959 r.		
Paradyż	Solec		19	Dom	1933 r.		
Paradyż	Solec		20	Dom	1930 r.		
Paradyż	Solec		33	Dom drewniany	1920 r.		
Paradyż	Solec			Park dworski	XIX w.	377	1986-11-10
Paradyż	Stawowiczki			Park dworski	kon. XVIII w.	388	1987-12-28
Paradyż	Wielka Wola		13	Kaplica rzymsko-katolicka pw. Pana Jezusa Wielkowolskiego	1824 r.		
Paradyż	Wielka Wola			Park dworski	XIX w.	435	1993-12-08
Paradyż	Wójcin		91	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny	2 poł. XVIII w.		
Paradyż	Wójcin		91	Dzwonnica kościoła par. p.w. św. Andrzeja	XIX w.		
Paradyż	Wójcin		91	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Andrzeja	1826 r.	738	1972-04-09
Paradyż	Wójcin			Cmentarz rzymsko-katolicki z kwaterami z I wojny	1829 r.		
Poświętne	Brudzewice			Kapliczka	poł. XIX w.		
Poświętne	Studzianna - Młyńczyńsko			Młyn wodny	2 poł. XIX w.		
Poświętne	Studzianna Poświętne			Brama i ogrodzenie cmentarza przykościelnego, kościoła p.w. św. Józefa	poł. XVIII w.	A/27	2006-05-31
Poświętne	Studzianna Poświętne			Brama zach. dziedzińca gospodarczego O.O. Filipinów	ok. poł. XVIII w.	221	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Cmentarz rzymsko-katolicki	1856 r.		
Poświętne	Studzianna Poświętne			Cmentarz rzymsko-katolicki klasztorny O.O. Filipinów	1839 r.		
Poświętne	Studzianna			Cmentarz rzymsko-	1 poł. XIX w.	A/27	2006-05-31

	Poświętne			katolicki przykościelny św. Józefa			
Poświętne	Studzianna Poświętne			Dzwonnica klasztorna O.O. Filipinów, pfn.	ok. poł. XVIII w.	221	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Dzwonnica klasztorna O.O. Filipinów, poł.	ok. poł. XVIII w.	221	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Dzwonnica kościoła p.w. św. Józefa	XVIII w.	344	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Kaplica rzymsko-katolicka św. Anny	1730 r.	471	1967-04-15
Poświętne	Studzianna Poświętne			Kapliczka św. Jana Nepomucena	ok. poł. XIX w.		
Poświętne	Studzianna Poświętne			Klasztor O.O. Filipinów	ok. 1750-1768 r.	221	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Kostnica kościoła p.w. św. Józefa	XVIII w.	344	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Kościół cment.rz-kat p.w. św. Józefa	1696-1699	344	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Kościół kl. rz-kat. p.w. św. Filipa Neri i Jana Chrzciciela O.O. Filipinów	pocz. XVIII w.	221	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Organistówka kościoła p.w. św. Józefa	XIX w.		
Poświętne	Studzianna Poświętne			Studnia kościoła p.w. św. Józefa	XVIII w.	344	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Zespół klasztorny O.O. Filipinów	XVIII-XIX w.	221	1967-06-21
Poświętne	Studzianna Poświętne			Zespół kościoła p.w. św. Józefa	1696-1900 r.	344	1967-06-21
Sławno	Gawrony	droga gminna, przy posesji 27		Kapliczka rzym.-kat.	1925 r.		
Sławno	Grażowice		34	Młyn wodny	1930 r.		
Sławno	Kunice	teren cmentarza		Kaplica cmentarna	kon. XIX w.		
Sławno	Kunice		67	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny	poł. XIX w.		
Sławno	Kunice		67	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Wawrzyńca	1925-1930 r.		
Sławno	Kunice		67	Plebania przy kościele par. pw. Św. Wawrzyńca	1930 r.		
Sławno	Kunice			Cmentarz rzymsko-katolicki	poł. XIX w.		
Sławno	Kunice			Park	kon. XIX w.		
Sławno	Modrzew-Dąbrowka			Park	kon. XIX w.		
Sławno	Prymusowa Wola		45	Dom drewniany	XIX/XX w.		
Sławno	Prymusowa Wola		60	Dwór	1763-1800 r.	781	1972-05-30
Sławno	Prymusowa Wola		60	Kuźnia w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX w.		
Sławno	Prymusowa Wola		60	Oficyna w zespole dworsko-	2 poł. XIX w.		

				folwarcznym			
Sławno	Prymusowa Wola		60	Park dworski	pocz. XVIII w.	781	1972-05-30
Sławno	Prymusowa Wola		60	Spichlerz w zespole dworsko-folwarczny	1 poł. XIX w.	781	1972-05-30
Sławno	Prymusowa Wola		60	Zespół dworski w zespole dworsko-folwarczny	1700-1900 r.	781	1972-05-30
Sławno	Psary		53	Dom drewniany	XIX/XX w.		
Sławno	Sławno	Jana Pawła II	34	Dom drewniany	XIX/XX w.		
Sławno	Sławno	Plac Kościelny	8	Plebania przy kościele par. pw. Wniebowzięcia NMP	kon. XIX w.		
Sławno	Sławno		96	Park	poł. XIX w.	325	1983-08-31
Sławno	Sławno		99	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny	pocz. XIX w.		
Sławno	Sławno		99	Dzwonnica kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	3 ćw. XIX w.		
Sławno	Sławno		99	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP	1825 r.	629	1971-10-28
Sławno	Sławno			Cmentarz rzymsko-katolicki z kwaterami z I wojny	przed 1844 r.		
Sławno	Szadkowice		19	Stacja PKP	XIX/XX w.		
Sławno	Szadkowice		46	Dróżniczówka	XIX/XX w.		
Sławno	Unewel			Park	XIX w.		
Sławno	Zachorzów	droga Opoczno-Zachorzów		Kapliczka św. Jana Nepomucena	kon. XIX w.		
Sławno	Zachorzów		46	Dom drewniany	XIX/XX w.		
Sławno	Zachorzów		74	Kaplica rzymsko-katolicka ob. kościół p.w. Michała Archaniola	1785 r.	782	1972-05-30
Żarnów	Antoniów		22	Dom drewniany	pocz. XX w.		
Żarnów	Bronów		16	Dom	1830 r.	844	1975-03-15
Żarnów	Budków			Park dworski	XIX w.	352	1985-02-28
Żarnów	Dłużniewice			Park	XIX w.		
Żarnów	Myślibórz			Park	XIX w.		
Żarnów	Paszkowice			Dwór	1 poł. XIX w.		
Żarnów	Paszkowice			Park dworski	XIX w.	351	1985-02-28
Żarnów	Pilichowice		9	Dom drewniany	pocz. XX w.		
Żarnów	Pilichowice		12	Dom	pocz. XX w.		
Żarnów	Pilichowice		16	Dom	pocz. XX w.		
Żarnów	Pilichowice		8 (d. 9)	Dom	pocz. XX w.		
Żarnów	Siedlów			Park	ok. 1920 r.		
Żarnów	Skórkowice		14	Budynek gospodarczy	ok. 1910 r.		
Żarnów	Skórkowice		044	Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Łukasz Ewangelisty	1639-1648 r.	737	1972-04-09

Żarnów	Skórkowice		89	Dzwonnica kościoła par. pw. Św. Łukasza Ewangelisty	1 poł. XIX w.		
Żarnów	Skórkowice		89	Plebania przy kościele par. pw. Św. Łukasza Ewangelisty	1902 r.		
Żarnów	Skórkowice			Cmentarz rzymsko-katolicki	XVIII/XIX w.		
Żarnów	Skórkowice			Park	XVIII w.		
Żarnów	Straszowa Wola		13	Dom drewniany	pocz. XX w.		
Żarnów	Straszowa Wola		36	Dom	ok. 1900 r.		
Żarnów	Topolice		28	Dom (d. 29)	pocz. XX w.		
Żarnów	Topolice		48	Dom (d.35)	1919 r.		
Żarnów	Topolice		66	Dom (d.64)	ok. 1880 r.		
Żarnów	Topolice		77	Chałupa z oborą (80)	ok. 1900 r.		
Żarnów	Topolice		121	Dom (d. 90)	pocz. XX w.		
Żarnów	Trojanowice			Park dworski	1 poł. XIX w.	267	1976-10-07
Żarnów	Wierzchowisko	park dworski		Grób żołnierzy AK w formie kapliczki z tablicą upamiętniającą	1944 r.		
Żarnów	Wierzchowisko			Dwór	1 poł. XIX w.		
Żarnów	Wierzchowisko			Park dworski	kon. XIX w.	354	1985-06-26
Żarnów	Zdyszewice		14	Dom	ok. 1900 r.		
Żarnów	Zdyszewice		64	Dom	1890		
Żarnów	Zdyszewice		78	Dom	ok. 1880 r.		
Żarnów	Żarnów	17 Stycznia	2	Dom murowany	ok. 1920 r.		
Żarnów	Żarnów	Szkolna	12	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny p.w. św. Mikołaja	XVII w.		
Żarnów	Żarnów	Szkolna	12	Dzwonnica kościoła p.w. św. Mikołaja	XIX/XX w.		
Żarnów	Żarnów	Szkolna	12	Kościół par. rz. kat. p.w. św. Mikołaja	2 poł. XII w.	345	1967-06-21
Żarnów	Żarnów	Szkolna	12	Ogrodzenie i otoczenie kościoła par. p.w. św. Mikołaja	przed 1893 r., pocz. XX w.		
Żarnów	Żarnów			Cmentarz rzymsko-katolicki	przed 1855 r.		
Żarnów	Żarnów			Kapliczka	XIX w.		
Żarnów	Żarnów			Układ przestrzenny miejski	1065 r.	455	1956-12-03
Żarnów	Żarnów - Dorobna Wieś	Opoczyńska		Cmentarz rzymsko-katolicki epidemiczny	2 poł. XIX w.		
Żarnów	Żarnów - Tresta Wesoła			Cmentarz żydowski	XIX w.		

5.6. Gminne ewidencje zabytków i Gminne programy opieki nad zabytkami na terenie powiatu

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania w zakresie ochrony zabytków precyzuje art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie

zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy również: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu m. in. ma służyć gminna ewidencja zabytków. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta);

w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Zgodnie z art. 7 w/w. ustawy gminna ewidencja zabytków nie stanowi formy ochrony zabytków. Podstawą do sporządzenia gminnych programów opieki nad zabytkami jest art. 21 w/w. ustawy. Ponadto ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2017 r., poz. 1595) wzmacnia istotność gminnej ewidencji zabytków m. in. poprzez obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętym między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Przeprowadzona analiza gminnych ewidencji zabytków powiatu opoczyńskiego wskazuje potrzebę stworzenia mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym w tym zakresie ze strony powiatu. Wszystkie gminy z powiatu opoczyńskiego posiadają gminną ewidencję zabytków, ale nie posiadają gminnych programów opieki nad zabytkami co obrazuje poniższa tabela.

Lp.	Gmina	Gminna Ewidencja Zabytków	Gminny Program Opieki Nad Zabytkami
1.	Białaczów	TAK	BRAK
2.	Drzewica	TAK	BRAK
3.	Mniszków	TAK	BRAK
4.	Opoczno	TAK	BRAK
5.	Paradyż	TAK	BRAK
6.	Poświętne	TAK	BRAK
7.	Sławno	TAK	BRAK
8.	Żarnów	TAK	BRAK

5.7. Dziedzictwo kultury niematerialnej

Oprócz zabytków, dzieł sztuki i kolekcji cennych eksponatów bardzo ważną częścią dziedzictwa kulturowego jest także tradycja, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom. Wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego zauważona została przez UNESCO, które w dniu 17 października 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (Dz. U. 2011 nr 172 poz. 1018). Na potrzeby Konwencji opracowano spójną definicję niematerialnego dziedzictwa kulturowego, która brzmi: „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju. Do niematerialnego dziedzictwa kulturowego

zaliczamy w szczególności: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego; sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne; praktyki społeczno-kulturowe; wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym. Istotne dla powiatu opoczyńskiego jest odradzanie się opoczyńskiego podregionu kulturowego, który wyróżnia się m.in. odrębnym strojem ludowym, obyczajami, zwyczajami. Mieszkańcy obszaru powiatu kultywują swoje tradycje oraz wykazują dbałość o zachowanie tożsamości regionalnej. Ponadto duże znaczenie dla obszaru powiatu opoczyńskiego mają również wartości niematerialne w postaci: zespołów ludowych i twórców oraz produktów regionalnych. Utożsamianie mieszkańców powiatu z kulturą regionu silnie podnoszą organizowane imprezy kulturowo - folklorystyczne. Takie jak: Konkurs na plastykę zdobniczo obrzędową powiatu opoczyńskiego, Przegląd Stołów Bożonarodzeniowych, Przegląd stołów wielkanocnych, Przegląd Zespołów Dziecięcych i Młodzieżowych Psiaczek, Przegląd kapel ludowych, Dożynki Powiatowe, Dożynki gminne, Międzynarodowe Targi Turystyczne „Na styku kultur”, Jarmark Wojewódzki. Na terenie Powiatu Opoczyńskiego działają także: lokalna grupy działania: Stowarzyszenie Dolina Pilicy i Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Nad Drzewiczką", których działalność skupia się na dążeniu do poprawy jakości życia mieszkańców na obszarze ich działania, a także ich aktywizacji i rozwoju. Ponadto organizacje te organizują i finansują szkolenia, warsztaty, konkursy, imprezy kulturalne i wystawy służące promocji regionu i jego tożsamości kulturowej oraz podtrzymywaniu i upowszechnianiu tradycji i kultury regionu. Jako wartości niematerialne uznawane są również produkty regionalne i tradycyjne. Na terenie Powiatu jest wielu producentów lokalnych, którzy prowadzą sprzedaż wyrobów własnych jak np. miody (Tomaszów k/Żarnowa), wypieki pieczywa, , wyroby wędliniarskie (z gm. Opoczno i gm. Sławno). Warto podejmować działania zmierzające do zachęcania producentów do rejestracji swoich wyrobów. Powiat Opoczyński ma wielu lokalnych artystów, którzy posiadających bogatą działalność artystyczną. Działalność artystyczną prowadzą: twórczość literacka – Józefa Nita (Opoczno); Waldemar Jóźwik (gm. Białaczów), elementy strojów ludowych i wystroju, haft krzyżykowy – charakterystyczny dla powiatu opoczyńskiego, haft płaski, koronki, bibułkarstwo– m.in. Marianna Rzepka, Zofia Pacan, Józefa Marszałek (w powiecie jest ponad 70 twórczyni ludowych), rzeźbiarstwo w drewnie – Wojciech Grzędowski (Petrykozy – gm. Białaczów), Andrzej Oliwa (Opoczno), Marek Mokrowiecki (Opoczno). Na terenie Powiatu Opoczyńskiego działa kilka zespołów i kapel ludowych, do których należą m.in.: Zespół i Kapela Trambłanka (gm. Opoczno), Zespół i Kapela Drzewiczanie (gm. Drzewica), Zespoły Śpiewacze: Sitowianki, Wołowianki, Bukowianki i Kraśniczanki (gm. Opoczno), Zespoły folklorystyczne: Kozenianka, Róża, Kamienianka, Olszowianki, Niebowianki, Słowiki (gm. Sławno) W powiecie działa około osiemdziesięciu Kół Gospodyń Wiejskich, które podtrzymują tradycję, kulturę i wyczaże regionu opoczyńskiego. Na terenie Powiatu Opoczyńskiego cały czas żywe jest przekazywanie lokalnych legend do których należą m.in.: Legenda o Królu Kazimierzu i Esterce, Legenda o zamku opoczyńskim, Legenda o zapadniętej karczmie, Legenda o zatopionych dzwonach.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu

Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnych aspektach. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

S - STRENGTHS, czyli silne strony,

W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,

O - OPPORTUNITIES, czyli okazje,

T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia. Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT, skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w powiecie opoczyńskim. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju powiatu. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo powiatu tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 1. Analiza SWOT

SILNE STRONY POWIATU OPOCZYŃSKIEGO	SŁABE STRONY POWIATU OPOCZYŃSKIEGO
·położenie regionu; ·bogata historia i tradycja; ·otwartość i przychylność władz samorządowych; ·akcentowanie rozwoju turystyki z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych powiatu; ·silne poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców; ·ciekawa historia powiatu; ·zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej (gm. Poświętne, gm. Paradyż, gm. Sławno), dwory (gm. Opoczno, gm. Mniszków) zamki (gm. Drzewica, gm. Opoczno) zespoły pałacowo – parkowe (gm Białaczów) oraz cmentarze (gm. Opoczno); ·zachowane liczne zwyczaje, obrzędy oraz silnie rozwinięta sztuka ludowa; ·walory przyrodnicze powiatu ·bardzo dobry stan środowiska naturalnego; ·oznakowane szlaki turystyczne – partyzanckie, piesze, rowerowe; ·duża liczba imprez oraz wydarzeń o charakterze kulturalnym: koncerty, wystawy, przeglądy, plenery malarskie. ·przynależność do obszaru funkcjonalnego ceramiczno – budowlanego oraz doliny rzeki Pilicy ·Centralna Magistrala Kolejowa Warszawa –Zawiercie ·Złoża drobnopiekłowych piasków kwarcowych gm. Sławno ·Zasoby geologiczne gm. Sławno ·położenie w terenie obszaru Natura 2000 – gm. Żarnów i gm. Poświętne	·niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych i postępujący proces ich niszczenia; ·brak Gminnych programów opieki nad zabytkami; ·brak zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych w wielu obiektach zabytkowych; ·samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych; ·mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; ·niewystarczające środki finansowe w budżecie powiatu na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego; ·niewystarczająca promocja zabytków oraz ich wykorzystanie do celów turystycznych czy edukacyjnych. ·globalizacja powodująca ujednolicenie wzorców kulturowych i wpływająca na zanik lokalnych treści kultury ·zanik zainteresowania młodego pokolenia dziedzictwem kulturowym- rezultatem braku przekazu międzypokoleniowego ·trudności finansowe właścicieli zabytków.
SZANSE POWIATU OPOCZYŃSKIEGO	ZAGROŻENIA POWIATU OPOCZYŃSKIEGO
·rozwój współpracy między władzami gminy na terenie powiatu z władzami powiatu opoczyńskiego; ·pojawienie się funduszy pomocowych wspomagających inwestycje powiatowe;	·samowola budowlana ·niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;

·możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; ·wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie; ·wykorzystanie walorów zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; ·uświadamianie konieczności stosowania zabezpieczeń, które pomogą zapobiegać skutkom najczęściej występujących zagrożeń (pożary, włamania, klęski żywiołowe) ·poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej; ·rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; ·atrakcyjność turystyczna regionu; ·programy edukacyjne, promocyjne, restrukturyzacyjne, prewencyjne i modernizacyjne realizowane na terenie powiatu przez organy administracji wojewódzkiej i państwowej; ·uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym; ·umożliwienie bezpłatnego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru ·organizacja dla różnych grup wiekowych konkursów, mających na celu propagowanie dziedzictwa kulturowego powiatu opoczyńskiego ·sporządzenie na podstawie gminnych ewidencji zabytków wykazy zabytków nieruchomych w powiecie opoczyńskim i umieszczenie na stronie promocyjnej powiatu opoczyńskiego ·wspieranie twórczości regionalnej, będącej odzwierciedleniem tradycyjnych technik wykonywania zachowanie czystego środowiska przyrodniczego oraz wartościowego krajobrazu kulturowego,	·zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów; ·brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; ·pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie powiatu; ·brak oznakowania obiektów zabytkowych ·brak środków finansowych na infrastrukturę; ·skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; ·niska świadomość mieszkańców powiatu w temacie skarbów kultury, dziedzictwa i tradycji charakteryzujących powiat; ·zagrożenia związane z działalnością inwestycyjną; ·bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych;
--	--

7. Założenia programowe i kierunki działań

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu opoczyńskiego służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju powiatu. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 87 wskazuje cele programów opieki nad zabytkami.

Programy opieki nad zabytkami mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad

zabytkami. Spośród celów określonych w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jako główne dla realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Opoczyńskiego na lata 2019 - 2022 przyjęto następujące cele:

I. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

II. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

III. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych.

Realizacja wyżej wymienionych celów odbywać się będzie poprzez następujące działania:

I. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania:

- kontynuacja prac konserwatorsko-restauratorskich przy obiektach zabytkowych,
- znakowanie i ewidencjonowanie obiektów zabytkowych,
- pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków,
- zabezpieczenie w budżecie Powiatu Opoczyńskiego środków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością powiatu,
- wspieranie zmian sposobu użytkowania/adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji,
- pozyskiwanie informacji o stanie technicznym zabytków, docieranie do nich i tworzenie dokumentacji fotograficznej.

II. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego:

- popularyzacja wiedzy o zasobach kulturowych i walorach turystycznych powiatu opoczyńskiego na stronach internetowych powiatu i gmin oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu,
- odpowiednie oznakowanie i wyeksponowanie zabytków m.in. poprzez umieszczanie tablic informacyjnych,
- poprawa dostępności do obiektów dziedzictwa kulturowego m.in. za pomocą dedykowanych e-usług, ułatwień dla osób niepełnosprawnych, cyfrowego upowszechnienia dziedzictwa kulturowego powiatu opoczyńskiego,
- podejmowanie działań promocyjnych na rzecz najcenniejszych i najciekawszych zabytków powiatu,
- publikacja materiałów z zakresu dziedzictwa kulturowego i naturalnego powiatu,
- wykorzystanie walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych w materiałach promocyjnych jako czynnika wpływającego na rozwój powiatu,
- kształtowanie wizerunku powiatu opoczyńskiego jako obszaru o unikatowym dziedzictwie kulturowym,
- organizacja wystaw prac pokonkursowych ukazujących walory dziedzictwa materialnego i niematerialnego powiatu opoczyńskiego.

III. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych:

- wzbudzenie zainteresowania kulturą, historią powiatu i regionu oraz lokalną tradycją m.in. poprzez: organizację i współorganizację festynów, festiwali, cyklicznych imprez folklorystycznych kultywujących tradycję i budujących lokalną tożsamość; organizowanie konkursów fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim, wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych,
- upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w placówkach oświatowych m.in. poprzez: wprowadzanie zagadnień opieki nad zabytkami i historii regionu do zajęć szkolnych poprzez organizowanie lekcji popularyzujących historię powiatu oraz zabytki znajdujące się na jego terenie; organizację konkursów poszerzających wiedzę uczniów w zakresie dziedzictwa kulturowego i jego ochrony oraz walorów powiatu opoczyńskiego; organizację szkoleń, prelekcji, spotkań informacyjnych na temat dziedzictwa kulturowego,
- promocja turystyczna powiatu oraz współtworzenie odpowiedniej infrastruktury m.in. poprzez umieszczenie na stronie internetowej powiatu opracowanej mapy z zaznaczonymi najciekawszymi i najcenniejszymi zabytkami, muzeami, szlakami; wydawanie katalogów, przewodników, albumów i kalendarzy prezentujących zabytki i środowisko kulturowe w powiecie,
- podejmowanie działań zachęcających do poszukiwania elementów dziedzictwa niematerialnego,

- popularyzowanie zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w mediach (prasie, radiu, telewizji, filmie, Internecie).

8. Instrumentarium realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami

Podmiotem formułującym powiatowy program opieki nad zabytkami jest samorząd powiatowy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań Zarządu Powiatu na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców powiatu w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów:

a) **Instrumenty prawne i instytucjonalne:** programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, dokumenty wydane przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych, uchwały Rady Powiatu Opoczyńskiego, uchwały Rad Gminnych z terenu powiatu opoczyńskiego,

b) **Instrumenty finansowe:** środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Powiatu Opoczyńskiego, w ramach dotacji przyznawanych przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków, w ramach pomocy finansowej udzielanej przez Samorząd Województwa Łódzkiego na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich przy zabytku, środki ze źródeł prywatnych – środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych

c) **Instrumenty społeczne:** uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację edukacyjną i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności, współpraca z organizacjami społecznymi,

d) **Instrumenty kontrolne:** opracowywanie i aktualizacja powiatowej i gminnych ewidencji zabytków, ocenę stanu dziedzictwa kulturowego, wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu, Podkreślić należy, że tylko konsekwentna i długofalowa polityka Powiatu Opoczyńskiego w zakresie opieki nad zabytkami daje szansę na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Podejmowane inwestycje, które będą miały na celu poprawę stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

9. Źródła finansowania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań. Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze powiatu z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów POnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny

obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe, gminne,
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 201 – 2020,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art.77. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego

układu parku lub ogrodu;

16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7 - 15;

17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Zgodnie z treścią art. 78 w/w. ustawy dotacja na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych. Natomiast jeżeli zabytek wpisany do rejestru posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W przypadku, gdy stan zachowania zabytku wpisanego do rejestru wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Poniżej wskazano orientacyjną listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedstawionym Programie.

Dotacje Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków działając na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z 2015 r. poz. 397, 774) oraz Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399) oraz mając na uwadze przepisy zawarte w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 2164) ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Łódzkiego, pozostających w dyspozycji Łódzkiego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach: - do dnia 28 lutego - na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku, - do dnia 30 czerwca - na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE I POWIATOWE

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Radę Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego - regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego określa uchwała nr XIX/358/11 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 20 grudnia 2011 r., dotycząca zabytków nieruchomych, ruchomych lub archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego, znajdujących się na stałe w granicach administracyjnych i posiadających duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego. Termin składania wniosków wyznaczony w ogłoszeniu o konkursie podanym do publicznej wiadomości (co najmniej trzydziestodniowy).

Dotacje z budżetu Powiatu Opoczyńskiego - powiat ma opracowaną uchwałę w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (uchwała nr XVII/147/12 Rady Powiatu Opoczyńskiego z dn.20.0.2012 r.). Środki finansowe na pozostałe zabytki zabezpieczane są w miarę potrzeb i możliwości finansowych powiatu.

Konkurs „Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do

rejestr zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów. Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- a) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- b) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- c) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- d) Architektura i budownictwo drewniane;
- e) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie;
- f) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą. Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi pn. „Przyrodnicze perły województwa łódzkiego - program rewaloryzacji zabytkowych parków” Program ukierunkowany jest na finansowe wsparcie działań podejmowanych w parkach usytuowanych na terenie województwa łódzkiego, objętych ochroną na podstawie Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwanych dalej parkami lub obiektami, pod warunkiem, że są one ogólnodostępne, a wejście na ich teren jest nieodpłatne. Celem Programu jest zachowanie i ochrona dziedzictwa historyczno - przyrodniczo - kulturowego wyżej wymienionych obiektów poprzez ich rewaloryzację. Podjęte w ramach Programu działania mają jednocześnie służyć dostosowaniu chronionych parków do potrzeb społecznych i edukacyjnych oraz umożliwić społeczeństwu korzystanie z ich walorów przyrodniczych. Nabór wniosków odbywa się w terminach określonych w Regulaminach kolejnych edycji Konkursu, których ilość uzależniona jest od stopnia rozdysponowania środków przeznaczonych na realizację Programu. Forma dofinansowania - Dotacja i pożyczka, przy czym otrzymanie dotacji warunkowane jest zaciągnięciem pożyczki. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie: http://www.wfosigw.lodz.pl/konkursy_na_dotacje_funduszu/article,2088,1,1.html.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczone kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami. Wyznaczony cel generalny Strategii działania NFOŚiGW: „Poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku”, realizowany jest w ramach czterech priorytetów: - Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi, - Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi, - Ochrona atmosfery, - Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów.

Program Dom Kultury+ Organizatorem Programu Dom Kultury+ jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Finansowanie z fundacji Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r. Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz

uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne. Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na:

- 1) badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane;
 - a) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
 - b) roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego;
- 2) wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa w pkt. 1. Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia: - obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży, - duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej, - wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury. Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych

podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020 Powyższy Program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych, między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich. Celami ogólnymi Programu są: - rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy, - rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli, - pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy. Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości,
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego,
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii,
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE. Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:
- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że

pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków. W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR. Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR. Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e - usług publicznych. Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej. Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR. Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych. Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR. Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu. Cel szczegółowy 8. Informacja, promocja i doradztwo.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych do istniejących zasadach i priorytetach wsparcia.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014 – 2020

RPO WŁ (2014 - 2020) Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014 - 2020 opracowany został w grudniu 2014 r. Jest to program operacyjny finansowany zarówno ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), jak i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Zarząd Województwa Łódzkiego 5 lutego 2016 r. przyjął jednolity tekst Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014 - 2020. Celem strategicznym RPO WŁ jest: poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, poprawę atrakcyjności inwestycyjnej ośrodków miejskich i usprawnienie powiązań między nimi, zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej oraz przełamywanie barier strukturalnych na obszarach o niższym potencjale rozwojowym. RPO WŁ na lata 2014 - 2020 składa się z dwunastu monofunduszowych osi priorytetowych:

- Oś priorytetowa I. Badania, rozwój i komercjalizacja wiedzy,
- Oś priorytetowa II. Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka,
- Oś priorytetowa III. Transport,
- Oś priorytetowa IV. Gospodarka niskoemisyjna,
- Oś priorytetowa V. Ochrona środowiska,
- Oś priorytetowa VI. Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu - zakłada wspieranie działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i zwiększenia partycypacji w kulturze na terenie województwa łódzkiego, a także wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych regionu dla rozwoju gospodarki turystycznej i kompleksowej rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
- Oś priorytetowa VII. Infrastruktura dla usług społecznych,
- Oś priorytetowa VIII. Zatrudnienie,
- Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne,
- Oś priorytetowa X. Adaptacyjność pracowników i przedsiębiorstw w regionie,
- Oś priorytetowa XI. Edukacja, Kwalifikacje, Umiejętności,

- Oś priorytetowa XII. Pomoc Techniczna. Całkowita alokacja środków Unii Europejskiej na realizację RPO WŁ na lata 2014 - 2020 wynosi 2 256 049 115 EUR, z tego 1 621 433 387 EUR (71,87%) to środki EFRR, a 634 615 728 EUR (28,13%) - EFS. Uwzględniając szacunkowe zaangażowanie środków krajowych (publicznych i prywatnych), wynoszące 398 126 320 EUR, ogółem w ramach Programu zostaną sfinansowane przedsięwzięcia o wartości 2 654 175 435 EUR. Na Oś priorytetową nr VI przeznaczono 279 125 837 EUR z funduszu EFRR.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne. Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyły regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

10. Podsumowanie

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń. Oznacza wartość materialną lub niematerialną przekazaną przez przodków, określającą naszą kulturę. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo może mieć różny zakres znaczeniowy. Niektóre obiekty stanowią o tożsamości makroregionu, np. miejsca będące dziedzictwem o znaczeniu europejskim są Znakami Europejskiego Dziedzictwa. Istnieje także dziedzictwo o znaczeniu krajowym kształtujące tożsamość społeczną i budujące poczucie więzi narodowej. Dla Polski tą kategorią są zabytki uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. W procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego ważną rolę pełni idea małej ojczyzny. Dla integrowania społeczności lokalnej bardzo ważne staje się dziedzictwo regionalne, na które składają się zabytki o znaczeniu lokalnym związane z tradycją i historią danego miejsca. Tożsamość kulturową regionu, obok czynników materialnych, wyznaczają również czynniki niematerialne: kultura duchowa i społeczna, znajdujące odzwierciedlenie w folklorze, wierzeniach, języku, muzyce, obrzędowości, obyczajach i zwyczajach. Na obszarze powiatu opoczyńskiego przetrwało do dziś wiele skarbów kultury ludowej, które dzięki twórcom są kultywowane i przekazywane z pokolenia na pokolenie. Decydujące o specyfice regionu wartości niematerialne są ważną częścią dziedzictwa kulturowego, np. noszenie stroju regionalnego manifestowało przynależność etniczną, kulturową i narodową. Poza materialnymi i niematerialnymi elementami dziedzictwa kulturowego, dla zachowania tożsamości narodowej, istotna jest ochrona pamięci o miejscach historycznych, wydarzeniach i ludziach ważnych dla dziejów państwa i narodu polskiego. Powiat Opoczyński podejmuje działania pozwalających objąć lepszą opieką zabytki oraz przestrzeń i wartości symboliczne świadczące o bogactwie i wartości regionu opoczyńskiego.